

ACC. N:R M. 15065: 1-5.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Sante Gudmundson*
Härad: *Bjäre* Berättare: " " *Förlösholm*
Socken: *Förlöv* Berättarens yrke: *f. d. bokbindare*
Uppteckningsår: *1960* Född år *1895* i *Förlöv*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Nystan och häroo. s. 1-5.

LUF 115

12/10-60

Skriv endast på denna sida.

FörsLövsholm den 15/10 1960

M. 15065.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

Folklivsarkivet

L u n d

Härmed svaret på Luf. 115.

Vid besvarandet har jag nog inte kommit att besvara frågorna i den ordning de förekommer i frågelistan, ej heller har jag besvarat alla eller de som jag inte känner till utan jag har försökt att berätta hur vi hade det och hur vi gjorde i mitt barndomshem.

Högaktningsfullt

Luf 115

1

Nystan och Härvor

När garnet hade tvinnats så att det skulle användas för strumpstickning eller virkning då nystade man det.

Härvor gjorde man när man skulle använda garnet för vävning.

Nystning.

Vid nystning dirikt från spinnrocksrullen tog man bort snoren (det rem eller bandliknade snöret som förband spinnrockshjulet med spinnrocksrullen) ^{trissan} och som drev spinnrocksrullen. På så sätt så kunde man nysta dirikt från rullen. I regel nystade man på en tygbit eller papper, man kunde även nysta på fingrarna tills att nystan började taga form.

Hur man mätte garnet i ett nystan det har jag aldrig fått veta. men däremot när man härvade garnet då kunde man få veta hur mycket det var i härvan.

Man härvade garnet dels för att det var då lättare att förvara det och i regel skulle garnet skällas och då var det bara att doppa ner härvan i det skällheta vattnet. Vidare fick man i regel härva det garn som skulle vävas.

forts. blad 2.

18/10-60

forts. fr. blad 1.

Man använde då vid härvningen en haspa lik den i luf 115 fig.5

avbildade Haspan. På denna haspa kunde man mäta garnet genom att
på haspan i regel var inmonterat ett runt hjul med kuggar som stod

i förbindelse med en av haspans korsarmar som för varje varv flyttade
detta hjul eller kanske man hellre skulle kalla det skiva, en kugg.

Efter 30 kuggar var det ^{en} större kugg som den fjäder som markerade

varven inte kunde komma över utan att göra en hörbar knäppning.

Denna haspa bestod av en haspfot, en vevinrättning som var försedd

med fyra korsarmar (det fanns även haspor som hade såväl 3, 6 eller

8 korsarmar. Den vi hade i vårt hem hade 4 armar. Varje arm var försedd

en haspvinge på tvär på armens yttre ända. En av dessa vingar

tillverkad så att den endera kunde avtagas eller (vilket var mest

brukligt) kunde fällas ner så att härven kunde tagas av haspan.

~~XX~~

Denna 4 armars haspa hade ett avstånd mellan varje arm av 2 fot=

12 tum eller som det också hette 2 kvarter = $1/2$ alen. Runt haspan

blev det således 2 alnar. = 120 cm. När haspan hade gått 30 varv

så fanns det således 60 alnar garn på den.

forts blad 3.

forts. fr. blad 2.

ACC. N:R M. 15065:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Dessa 60 alnar garn kallades för ett fedje, således när knäppningen hördes så var fedjet fullt och då bands en garnbit om detta. ~~XXXXXX~~
Garnet som bands om skulle vara så långt att det räckte till att binda om 9 fedje ty det skulle vara 9 feje till en härva, när härvan så var full togs den av haspan.

Om haspan hade fler korsarmar än 4 så gjordes den i regel ändå inte större i omkrets än 2 alnar men det har nog i alla fall förekommit hasper med 3 alnars omkrets.

Jag har även sett att härvor har gjorts genom att garnet då nystats ~~XXXX~~ runt tumgreppet och armbågen, men det förekom ej i någon ~~ställ~~ ^{ställ} utsträckning. ty då måste man ju räkna varje gång att man nystade på varje varv.

~~XXXXXXXXXX~~ I vårt hem hade vi även en garnvinda (kallades på bjärenålet för garvenga) Denna var tillverkad av klenare material än haspan. Den var i regel tillverkad av tunna smala träkäppar ~~ozazz~~ som lagda i kors och sammanbundna i ändarna kunde ~~zä~~ slås ut när den skulle användas och läggas ihop när den inte behövdes. Den var i mitten försedd med en rundstav som förutom att tjäna som axel kring vilken den sammanbundna käpparna rörde sig även tjänade som
forts på blad 4.

forts.fr. blad 3

ACC. N:R M. 15065:4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

4

fot, eller man kanske håller skall säga som fasthållare för garnvindan, då den i regel i ena ändan var försedd med en skruvtving vilket gjorde att man kunde skruva fast den mot ryggstödet på en trästol. Denna garnvinda användes när man endera skulle spola upp eller hära upp härvan kunde även användas då härvan skulle nystas upp. Innan garnet kunde vävas så måste det ju spolas på spolar. På Bjäremål kallades det för att spolta. Det skedde på en särskild spolterock, Ja en vanlig ^Psinnrock kunde ju även användas men då fick man byta ut nocketöjet (den vingförsedda anordning i vilken spinnrullen satt vid spinning) mot en med ~~e~~ som var försedd med en spets varpå spoltepivan (ett styvt papper på vilket garnet skulle spolas). På denna spoltepiva spolade man så på så mycket garn så att den blev lagom tjock för att gå i skättan (skyttelen). Det garn som skulle användas till varp vid vävningen rullade man på en häretöjsrulle liknade den som är avbildad i Luf 115 fig. 7. Detta skedde även från garnvindan. Från häretöjsrullen skedde sedan varpningen.

Forts. å blad 5

Redskapen

De i Luf 115 avbildade redsakapen nr. 1. 2. 3.4 och 6 har jag inte sett i vårt hem varför jag inte kan berätta något om dem. Nr. 5 och 7 har omnämnts tidigare så jag behöver väl inte här närmare beskriva dem annat än att haspan i ~~haspan~~ ^{många fall} var tillverkad av svarvat trä. Fästmän i äldre tider bråkade ju ofta förära sin utkorade varjehanda hemslöjdsredskap varför det inte är uteslutet att något av de omnämnda redskapen kunde ges som trolovningsgåva. Harvningsredskapen, haspa och garnvinda ^{och häretöj} var nog nödvändiga i hem där man vävde.

~~XXXXXX~~ Uttrycket passma har jag inte hört omnämnas, ej håller uttrycket feg, men uttrycket fedje det har jag redan omnämnt.

